

QANUNLARIN TƏSNİFATI

Qurbanov Habil Surxay oğlu,
AMEA Azad Həmkarlar İttifaqının
sədri, hüquq üzrə elmlər doktoru, pro-
fessor.

professorqurbanov@yandex.com
tel: 055 220 00 20

2) Azərbaycan Respublikasının özündə ümumdövlət əhəmiyyətli müddəaları ehtiva edən qanunları;

3) Naxçıvan Muxtar Respublikasının qanunları.

Məqalənin əvvəlində hüququn əsas mənbəyi kimi ayrı-ayrı hüquq ailələrinin və sistemlərinin xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla, müxtəlif prinsip və meyarlara görə təsnif edilə biləcəyi irəli sürülür. Xüsusilə, müəllif müasir Azərbaycan Respublikasının qanunları ilə bağlı fərqli terminoloji məna yükü daşıyan ayrı-ayrı anlayışları ayırmağı təklif edir. Bununla yanaşı, real qanun yaradıcılığı çərçivəsində müasir dövlətlərin qanunlarını aşağıdakı əsas növlərə görə ayırmaq olar: 1) qəbuletmə üsuluna görə; 2) idarəetmə formasına görə; 3) sənaye mənsubiyyətinə görə; 4) hüquqi qüvvəyə görə.

Açar sözlər: dövlət, qanunvericilik fəaliyyəti, tənzimlənmə, əsas növlər, təsnifat, konstitusiyaya müddəaları.

Qanunu hüququn əsas mənbəyi kimi, ayrı-ayrı hüquq ailələri və sistemlərinin spesifikliyi nəzərə alınmaqla, müxtəlif əsaslar və meyarlar üzrə təsnifləşdirmək olar. O cümlədən müasir Azərbaycan Respublikasında qanunlarla bağlı müxtəlif terminoloji məna yükü daşıyan aşağıdakı bir neçə anlayışları fərqləndirmək lazımdır:

1) Azərbaycan Respublikasında qüvvədə olan qanunvericilik aktlarının bütün kütləsini birləşdirən qanunlar;

Konkret dövlətlərə müraciətlər qanunvericilik aktlarının spesifik növlər və qruplarının başqa-başqa nümunələrini verir. Bununla yanaşı, real qanunyaradma çərçivəsində müasir dövlətləri qanunların aşağıdakı əsas növləri üzrə fərqləndirmək mümkündür.

Qanunların təsnifatı – müqayisəli xarakteristika.

Qəbul üsuluna görə:

1. Birbaşa xalqın iradə ifadəsi ilə qəbul edilən qanunlar. Bu, referendum yolu ilə baş verir.

Referendumda əsas prinsip kimi “birbaşa demokratiya” – dövlət həyat və ictimai həyat üçün mühüm məsələlərə dair xalqın qəti qərar qəbul etmək hüququ təcəssüm olunur. Referendumlar qanunvericilik, beynəlxalq hüquqi, inzibati-hüquqi və yerli (lokal) xarakter daşıya bilər. Qanunvericilik referendumunun predmeti qismində qanun layihəsi, yaxud artıq hüquqi qüvvəyə minmiş qanun çıxış edir. Belə referendumlar tarixən aşağıdakılara bölünürlər:

– məcburi (İsveçrə Konstitusiyasının 138-ci və 140-cı maddələrinə əsasən, onlar, o cümlədən qüvvədə olan qanunun maddələrinə edilən düzəlişlər və əlavələr də daxil olmaqla, federal konstitusiyaya istənilən dəyişiklik,

habelə qüvvəsi bir ili aşan təcili qanunların qəbulu zamanı zərurət təşkil edir; bundan əlavə, 100 000 seçici konstitusiyaya tam yenidən baxılmasını təklif edə bilər və onların tələbi İsviçərə xalqının səsverməsinə çıxarılır) və fakültativ (İsviçərə Konstitusiyasının 141-ci maddəsi hökumətin federal konstitusiya çərçivəsində olmayan, lakin ümummilli mənafeələrə toxunan qanun və ya qərarlar qəbul etdiyi halda bunun 50 000 seçicinin tələbi ilə mümkünlüyünü nəzərdə tutur) referendumları;

– təsdiqedicisi (məhiyyət etibarilə, gələcək qanunları ratifikasiya edir) referendumları. Belə ki, Fransa Respublikası Konstitusiyasının 11-ci maddəsinə əsasən “... prezident dövlət hakimiyyətinin təşkilinə aid olan, birlik haqqında hansısa bir sazişin bəyannaməsindən bəhs edən, yaxud Konstitusiyaya zidd olmayan qurumların fəaliyyətinə təsir edə biləcək hansısa müqavilənin ratifikasiya məsələsini həll etməyə yönələn hər hansı qanun layihəsini referendumla çıxara bilər”;

– rəddedicisi (qanunu tam və ya qismən ləğv edir) referendumları. Məsələn, İtaliya Konstitusiyasının 75-ci maddəsi belə bir müddəanı təsbit edir: “Qanun və ya qanunqüvvəli qərarın tam və ya qismən ləğv edilməsini 500 000 seçici, yaxud 5 vilayət şurası tələb edərsə, referendum təyin olunur”;

– məsləhətvericisi referendumları (İspaniya Konstitusiyasının 62-ci maddəsi; Kral tərəfindən “xüsusi əhəmiyyətə” malik siyasi qərarların “Bütün vətəndaşların ümumxalq səsverməsinə” çıxarılması mümkünlüyünü nəzərdə tutur).

2. Parlament tərəfindən qəbul edilən qanunlar: bunlar da, öz növbəsində, aşağıdakılara bölünür:

– birpalatalı parlament tərəfindən qəbul edilən qanunlar (Azərbaycan, Belarus, Ukrayna, Estoniya, Finlandiya);

– ikipalatalı parlamentin aşağı palatası tərəfindən qəbul edilən qanunlar (Almaniya, ABŞ, Rusiya Federasiyası, Böyük Britaniya);

– hər iki palata tərəfindən qəbul edilən qanunlar (o cümlədən konstitusiyaya edilən düzəlişlər haqqında qanunlar, üzvi qanunlar. Öz mətninə düzəlişlər edilməsini nəzərdə tutan Braziliya Konstitusiyasının 60-cı maddəsində qeyd edilir ki, daxil olan “təklif Konqresin hər bir Palatasında iki raundda müzakirə edilir və səsə qoyulur, əgər o, hər iki palatanın müvafiq üzvlərinin 3/5 səsini qazanarsa, müdafiə edilmiş hesab olunur”);

– palataların birgə iclasında qəbul edilən qanunlar (məsələn, belə qayda “Hindistan Konstitusiyasının 107 və 108-ci, Niderland Konstitusiyasının 82.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuşdur. Niderlandın Baş ştatlarının birgə iclasında qanun layihələrinə baxılması üçün regentlik müəssisəsi və ya kral səlahiyyətlərinin birləşdirilməsini nəzərdə tutan qayda mövcuddur).

3. Səlahiyyətlərin müəyyən edilməsi qaydasında qanun qüvvəsinə malik olan aktlar. Müəyyənləşdirilmiş qanunvericilik hüquqi fikir tarixinə hələ Qədim Roma imperiyası dövründən məlumdur. Birinci konsulların, sonra isə imperatorların da qanunun qüvvəsi ilə öz şəxsi fərmanı kimi konstitusiya qəbul etmə hüququ olmuşdur. Hazırda səla-

hiyyətlərin verilməsinin qanunvericilik yolu təsbit edilməsi praktikası daha da məşurlaşmışdır və bu, müvafiq surətdə “qanun qüvvəsinə malik olan aktlar” anlayışına daxil olmuşdur. Konstitusiyası birbaşa müəyyənləşdirilmiş qanunvericiliyi qadağan edən dövlətlərin (məsələn, Meksikanın) sayı azdır. Meksika Konstitusiyasının 49-cu maddəsi təsbit edir ki, icra hakimiyyətinə heç bir halda qanun qüvvəsinə malik olan aktlar yaratmaq səlahiyyəti verilə bilməz. Bəzi ölkələrdə konstitusiya belə növbəti aktların parlament təsdiqinin məcburiliyini tələb edir (məsələn, Fransanın, Portuqaliyanın Konstitusiyası). İspaniyada isə belə qayda mövcud deyil. Qanunlara bərabər tutulan, lakin parlamentin xüsusi tapşırığı ilə icra hakimiyyəti tərəfindən qəbul edilən aktlar içərisində aşağıdakı növdən olan aktların olması mümkündür:

– dövlət başçısına və ya nazirlər kabinetinə konstitusiya, yaxud parlamentin xüsusi aktları ilə qanunvericilik səlahiyyətlərinin verilməsi qaydasında qəbul edilən aktlar (Türkiyə, Belarus, Qırğızıstan);

– parlamentin xüsusi aktının qəbulu nəticəsində qanunvericilik səlahiyyətlərinin təkrar verilməsi qaydasında qəbul edilən aktlar (Qazaxıstan, Braziliya);

– Fransada bir sıra sahələrdə (təhsil, müdafiə, əmək və peşə hüququnun sosial təminatın ümumi təşkili sferasında) başlıca prinsipləri müəyyən edən “qanunarakəsmələr” adlanan qanunların nümunə olduğu qanunvericilik səlahiyyətlərinin dolayısı ilə verilməsi qaydasında qəbul edilən aktlar.

Dövlət quruluşu formasına görə

1. Unitar dövlətin qanunları.
2. Mürəkkəb unitar və regional dövlətdə, muxtariyyatların qanunları.

3. Federasiyanın qanunları (vahid çox-tərkipli dövlətin yüksək səlahiyyət kimi federal qanunvericilikdən ibarətdir).

4. Öz spesifikliyi və istiqamətinə malik dövlətin ayrı-ayrı hissələrinin müstəqilliyinin nəticəsi olan federasiya subyektlərinin qanunları. Ümumi qaydaya uyğun olaraq federal qanunlarla federasiya subyektlərinin qanunları arasında fikir ayrılığının olduğu hallarda federal qanunlar subyektlərin qanunları üzərində prioritetə malik olur. Məsələn, ABŞ Konstitusiyasının VI maddəsinin (müxtəlif hökmlər) 2-ci abzasında deyilir: “Bu Konstitusiya və onun əsasında qəbul ediləcək Birləşmiş Ştatlardan qanunları, Birləşmiş Ştatların bağladığı və ya bağlayacağı bütün müqavilələr ölkənin ali hüquq normaları olur və hər hansı bir ştatın Konstitusiyası və qanunlarına zidd olsalar belə, həmin ştatın hakimləri tərəfindən yerinə yetirilməlidir”.

5. Dövlətlərarası ittifaqların qanunları (suveren dövlətlərin özünün birləşməsi məhiyyəti və istiqamətindən asılı olaraq, hüquqi qüvvəyə və ərazi qüvvəsinə görə fərqlənilir).

Sahəvi mənsubiyyətinə görə

1. Sahələrarası qanunlar (səhiyyə, turizm, təhsil, mədəniyyət, elm və s. haqqında qanunlar).

Qüvvəyəminmə müddətindən asılı olaraq

1. Zamana görə məhdudiyətə malik olmayan daimi qanunlar.

2. Müəyyən xronoloji çərçivələrlə bağlı olan müvəqqəti qanunlar.

3. Təcili qanunlar (İsveçrə Konstitusiyasının 165-ci maddəsinə əsasən, palatalardan hər birinin əksər üzvlərinin qərarı ilə təxirəsalınmaz xarakterə malik federal qanun təcili elan oluna və dərhal qüvvəyə minə bilər. Əgər həmin qanun 1 il ərzində xalq və kantonlar tərəfindən bəyənilməzsə, bir ildən sonra öz hüquqi qüvvəsini itirir).

Şəxslərin dairəsinə görə qanunun qüvvəsindən asılı olaraq

1. Ölkənin bütün əhalisi üçün hesablanmış ümumi qüvvəli qanunlar.

2. Qüvvəsi altına düşə bilən hüquq subyektlərinin müəyyən dairəsinə nəzərdə tutan xüsusi qanunlar.

3. Qüvvəsi altına düşə bilən hüquq subyektlərindən müəyyən istisnalar edən müstəsna qüvvəli qanunlar.

Məkana görə qanunun qüvvəsindən asılı olaraq:

1. Hüquqi qüvvəsini ölkənin bütün ərazisinə şamil edən ümumi qüvvəli qanunlar.

2. Hüquqi qüvvəsini dövlətin müəyyən hissəsinə şamil edən məhdud qüvvəli qanunlar.

3. Eksərazi qüvvəli qanunlar. Belə qanunlarla dövlətlərin eksərazilik hüququ müəyənləşdirilir. Bu qaydaya uyğun olaraq, digər dövlətin ərazisində olan müəssisə və ya hüquqi şəxslərə öz milli ərazisinə gələn qismində baxılır və onlar öz dövlətinin qanununa və yurisdiksiyasına tabedirlər.

Hüquqi qüvvəsinə görə

1. Dövlətin əsas qanunu kimi onun ilkin normalarını, o cümlədən dövlət quruluşunun əsaslarını, dövlətin formalarını, şəxsiyyətin hüquqi statusunu, hakimiyyətin bölgüsünü,

digər mühüm ümumdövlət müddəa və prinsiplərini təsbit edən konstitusiya. Ölkə konstitusiyası dövlətin bütün ərazisində birbaşa qüvvəyə malikdir və ölkənin, istisnasız olaraq, bütün ərazisinə şamil olunur, ona qüvvədə olan hüquq mənbələrinin iyerarxiyasında hüquqi alilik xasdır. Bu prinsipə əməl edilməsinə nəzarət yüksək instansiyalı xüsusi məhkəmə orqanı olan konstitusiya məhkəməsinə həvalə edilmişdir. Konstitusiyaya dəyişikliklər, bir qarda olaraq, xüsusi qanunvericilik aktları vasitəsi ilə xüsusi prosedurların tətbiqi nəticəsində edilir. Konstitusiyanın qəbulu və hüquqi qüvvəyə minməsi dövlət hakimiyyətinin leqallaşdırılması və legitimləşdirilməsi, onun ölkənin əsas qanununun adından “işıqlandırılması” prosesində müəyənləşdirilən hadisədir.

Öz legitimliyinin artım dərəcəsinə, yəni konstitusiya müddəalarının xalq tərəfindən bəyənilməsi dərəcəsinə görə konstitusiyaları hansı qaydada qəbul edildiyinə görə aşağıdakı kimi fərqləndirmək olar:

– əsas qanunun müddəa və prinsiplərinin monarx tərəfindən öz xalqına bəyəndirilməsi yolu ilə;

– dövlətin ali nümayəndəli və qanunvericilik orqanı olan parlament tərəfindən;

– parlament deputatlarının ümumi səsverməsi yolu ilə seçilən təsisəddici (konstitusiya məclisi) məclis tərəfindən;

– bilavasitə ümumxalq səsverməsi (referendum) yolu ilə.

2. Konstitusiya müddəalarının təsbit edilməsi formasına görə konstitusiya aşağıdakı rəsmi akt qismində təzahür edir:

– bir rəsmi sənədlə təqdim edilən vahid rəsmi aktdan ibarətdir;

– məcmu etibarilə dövlətin əsas qanunu hesab olunan konstitusiyaya qanunlarının (üzvi qanunların) bir qrupundan ibarət konstitusiyalaşdırılmış aktdan ibarətdir (o cümlədən, İsraildə 1948-ci ildən 15-dən yuxarı konstitusiyaya qanunu qəbul edilmişdir);

– müxtəlif komponentlərdən (məhkəmə presedentlərindən, konstitusiyaya sazişlərindən, konstitusiyaya əməllərindən, habelə hüquqi doktrinalardan) təşəkkül tapan kombinasiyalaşdırılmış aktdan ibarət ola bilər.

3. Konstitusiyaya dəyişikliklərinin edilməsi mümkünlüyünə görə əsas qanunlar aşağıdakı kimi təsnifləşdirilə bilər:

– müvafiq məsələlər üzrə referendum keçirilməsini və ya konstitusiyaya düzəlişlər edilməsinə dair xüsusi qanunların qəbulunu tələb edən sərt - əsas qanunlar;

– adi qanunların qəbul edilməsi nəticəsində dəyişən çevik - əsas qanunlar.

4. Təcəssümetdirmə dərəcəsinə görə aşağıdakı konstitusiyalar fərqləndirilir:

– hüquqi tənzimləmənin xüsusi obyektinə malik olan və xüsusi prosedur qayda ilə qəbul edilən formal sənədlərdən ibarət hüquqi konstitusiyalar;

– ölkədə dövlət həyatının və ictimai həyatın mövcud əsaslarını, faktiki olaraq, təşəkkül tapmış sosial və siyasi situasiyanı əks etdirən sənədləri özündə ehtiva edən faktiki (maddi sosial) konstitusiyalar.

2. Konstitusiyaya əlavə və dəyişikliklər edən, yaxud onun mətninə yenidən baxılmasını nəzərdə tutan qanunlar. Bunlar müxtəlif ad-

lar daşıyırlar. Konstitusiyaya qanunları (məsələn, Moldova Konstitusiyasının 72-ci maddəsi) və ya konstitusiyaya düzəlişlər edilməsi haqqında qanunlar (məsələn, Rusiya Federasiyası), yaxud konstitusiyaya düzəlişlər edən qanunlar (məsələn, Braziliya Konstitusiyasının 59-60-cı maddələri).

3. Təsdiq edilmiş “siyahı”da (Moldova Konstitusiyasının 72-ci maddəsi) və ya konstitusiyaya normalarında ayrılmış sahələr üzrə (İspaniya Konstitusiyasının 81-ci maddəsi) konstitusiyaya müddələrinin inkişaf etdirilməsi ilə bağlı qəbul edilən üzvi qanunlar. Məsələn, Rusiya Federasiyasında bu funksiyaları federal konstitusiyaya qanunları yerinə yetirirlər.

4. Qanunvericilik aktlarının həcmi əsasında ibarət olan ordinar (adi, cari) qanunlar. Bunların özünəməxsus təsnifatı, bir qayda olaraq, aşağıdakıları nəzərdə tutur:

– məcəllələşdirici aktlar (məcəllələr, qanunvericilik əsasları, nizamnamələr, əsasnamələr, rəqlamentlər);

– hüquqi tənzimləmənin müəyyən sahəsinin təşkilinin ümumi başlanğıclarını (prinsiplərini) müəyyən edən baza qanunları;

– dövlət hakimiyyəti orqanlarını və ya digər təşkilati strukturları yaradan və onların fəaliyyət qaydasını nəzərdə tutan təsisədiçi qanunlar;

– hüquq subyektlərinin ayrı-ayrı kateqoriyalarının hüquqi vəziyyətini (statusunu) nəzərdə tutan statusqanunları;

– hüquqi rəqlamentləşdirməni müəyyən fəaliyyət (müəyyən əraziyə və ya şəxslər dairəsinə) növünə aid edən tematik qanunlar;

– özündə qəbul edilmiş qanunların qüvvəyə minməsi haqqında normaları ehtiva edən prosedur qanunlar;

– beynəlxalq sazişləri və ümumdövlət əhəmiyyətli digər müqavilələri dövlətin ərazisində hüquqi qüvvəyə mindirən ratifikasiya qanunları;

– hüquqi qüvvələrinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi üçün digər qanunvericilik aktlarına əlavə və dəyişikliklər edən qanunlar.

5. Dövlət başçısı və ya hökumətin aktları qismində rəqləməntar qanunlar. Belə ki, qanunyaratma səlahiyyətlərinin həvalə edilməsi nəticəsində qanuna hüquqi qüvvə verilir.

6. Ölkədə və ya onun müəyyən ərazilərində fəvqəladə hallar şəraitində və ya fəvqəladə vəziyyətin elan edildiyi zaman verilmiş dövlət hakimiyyəti aktlarından ibarət olan fəvqəladə qanunlar. Müvəqqəti xarakter daşıyan belə qanunlarla bir sıra konstitusiya və ya digər qanunvericilik müddəalarının qüvvəsi, təşkilat və birliklərin hüquqi vəziyyəti məhdudlaşdırıla bilər. Lakin bir sıra konstitusiyalar belə aktların hüquqi qüvvə çərçivəsini xüsusi olaraq özündə ehtiva edir. Məsələn, İspaniya Konstitusiyasının 86-cı maddəsi fəvqəladə və təcili hallarda hökumət tərəfindən verilən dekret-qanunların müvəqqəti qanunvericilik aktları kimi qəbul edildiyini nəzərdə tutur və bu aktlar dövlətin əsas institutlarının fəaliyyət qaydasına, vətəndaşların hüquq və azadlıqlarına toxuna bilməzlər.

Fəvqəladə qanunların rəsmiləşdirilməsi müddətləri də bəzi ölkələrdə konstitusiya qaydasında təsbit olunur. Məsələn, Braziliya Konstitusiyasının 59-cu maddəsinə əsasən,

prezident tərəfindən təxirəsalınmaz tədbirlər görülməsi ilə əlaqədar qəbul edilən, eləcə də müvəqqəti xarakter daşıyan qanunlar 30 gün (1 ay) ərzində qanunlar qismində yenidən rəsmiləşdirilməlidir. Deməli, qanunlar müvəqqəti xarakter daşıyalar da, onların rəsmiləşdirilməsi hüquqi cəhətdən bu qanunların möhkəmliyinin qorunub saxlanmasına dəlalət edir.

7. Federasiya subyektlərinin və ya dövlətlərarası ittifaqların üzvü olan ölkələrin qanunvericilik fəaliyyətinin razılaşdırılması üçün qəbul edilən model qanunvericilik aktları (“nəmunəvi və ya tövsiyəedici qanunlar”). Belə qanunlar, əsasən, tövsiyəedici xarakter daşıyırlar və onların hüquqi praktikada tətbiqi tərəfdaş dövlətlərin belə tipik nəmunələri və ya nəmunəvi variantları (həmin variantlardan hər hansı birini) özlərinin bilavasitə qanunvericilik fəaliyyətinə şamil etməyə hazır olmaları və istəmələri dərəcəsinə asılıdır. Yəni bu o deməkdir ki, müvafiq birliyin tərkibinə daxil olan hər hansı üzv-dövlət həmin nəmunəni və ya nəmunəvi variantlardan hər hansı birini qəbul edə və ya etməyə də bilər. Müvafiq surətdə model qanunvericilik aktlarının realizəsinin aşağıdakı bir neçə variantı mümkündür:

– qanunvericilik aktının tərəfdaş dövlət tərəfindən öz qanunu kimi bəyənilməsi;

– qanunvericilik aktına əlavə və (və ya) dəyişikliklər edilməklə onun qismən bəyənilməsi;

– nəmunəvi aktdan qanunvericilik fəaliyyətində yönümverici akt kimi istifadə edilməsi;

– model hesab olunan nümunəvi qanunvericilik aktının diqqətdənkənar saxlanması.

Təcrübədə aşağıdakı model qanunlar fərqləndirilir:

1) federasiyanın subyektləri üçün təşəbbüs qaydasında (təşəbbüs göstərilməklə) işlənilib hazırlanmış qanunvericilik mətnlərinin nümunələrini özündə ehtiva edən federasiyadaxili model qanunlar. Belə qanunlar tövsiyəedici xarakter daşıyır, müəyyən qanun layihəsinin hazırlanması ilə bağlı fəaliyyətin başlanmasına xidmət edir. ABŞ-ın (ayrı-ayrı ştatlar tərəfindən özünün məəllələşdirilmiş aktları qismində tam (bütövlükdə) və ya qismən qəbul edilmiş Model Ticarət Məcəlləsi və Nümunəvi Cinayət Məcəlləsi) və ya Rusiya Federasiyasının praktikası (RF subyektləri üçün seçkilər haqqında model qanunlar; bayraq və gerb, dövlət vəzifələri haqqında model qanunlar; diyarın, yaxud vilayətin model nizamnaməsi) buna misal ola bilər;

2) beynəlxalq model qanunlar – üzv-dövlətlərin normativ yönümü üçün dövlətlərarası ittifaqlar tərəfindən qəbul edilən qanunlar. Müstəqil Dövlətlər Birliyinin (MDB) Parlamentlərarası Assambleyasının tövsiyəedici (model) aktları haqqında Əsasnaməsində belə müəyyən edilmişdir ki, model qanun – bu, Parlamentlərarası Assambleya tərəfindən iştirakçı dövlətlərin ümumi mənafeələr sahəsində tövsiyəedici xarakterə malik olan və iştirakçı dövlətlərin qanunvericilik fəaliyyətində istifadə üçün onların parlamentlərinə göndərilən qanunvericilik aktıdır.

Model qanunvericilik aktları müvafiq milli qanun üçün hazır nümunə, dövlətdaxili

qanunun nümunəvi variantı və ya qanunvericilik tənzimlənməsi prinsiplərinin mərkəzləşdirilmiş ifadəsi şəklində hazırlana bilər. Belə qanunvericilik aktlarının konkret növlərinə aşağıdakılar aiddir:

– ümumi prinsiplər (“Qaçqınlarla – keçmiş SSRİ-nin ərazisindəki Birlik dövlətlərinin vətəndaşları ilə bağlı məsələlərin tənzim edilməsinin ümumi prinsipləri haqqında”);

– razılaşdırılmış prinsiplər (“MDB-nin iştirakçısı olan dövlətlərdə vətəndaşlıq məsələlərinin tənzim edilməsinin razılaşdırılmış prinsipləri”);

– nümunəvi qanun (Dəmir Yollarının Nümunəvi Nizamnaməsi; Cəza-İcra Məcəlləsi; “Alternativ hərbi Xidmət haqqında” Nizamnamə, “Fövqəladə vəziyyət haqqında” Əsasnamə və s.);

– əsas müddəalar (“Ali məktəb və ali məktəbdən sonrakı təhsil və MDB iştirakçısı olan dövlətlərdə ali təhsil haqqında diplomların qarşılıqlı tanınması haqqında Əsas Müddəalar”).

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı, 2016.
2. M.F.Məlikova Dövlət və hüquq nəzəriyyəsi. B.: Maarif, 1988.
3. Нисневич Ю.А.,Плантанов В.М.,Слизовский Д.Е. Законодательная деятельность. М., 2007.
4. Рахманина Т.Н. Кодификация законодательства. М., 2005.
5. Сперанский М.М. Руководство к познанию законов. СПб., 2002.
6. Кони А.Ф. Закон и справедливость: Статьи и речи. М., Эксмо, 2013.
7. Тонков Е.Н. Толкование закона в Англии. СПб., 2013.

KLASSİFİKASYA ZAKONOV

**Курбанов Габил Сурхай оглы,
доктор юридических наук, профессор,
председатель Независимого Профсоюза работников НАНА.**

В начале статьи утверждается, что закон как основной источник права может быть классифицировано по различным принципам и критериям с учетом специфики отдельных правовых семей и систем. В частности, автором предлагается различать отдельные понятия, которые несут разную терминологическую нагрузку, связанную с законами современной Азербайджанской Республики. Наряду с этим в рамках реального законотворчества просматривается возможность выделения законов современных государств по следующим основным видам: 1) по способу принятия; 2) по форме государственного устройства; 3) по отраслевой принадлежности; 4) по юридической силе.

Ключевые слова: *государство, законотворческая деятельность, регулирование, основные виды, классификация, конституционные положения.*

CLASSIFICATION OF LAWS

**Kurbanov Gabil Surkhay oglu,
Doctor of law sciences, professor, The chairman of the Free Trade Union of ANAS.**

In the beginning of the article, it is stated that, taking into account the specifics of individual legal families and systems, the law can be classified according to various principles and criteria. In particular, the author proposes to distinguish individual concepts that defines different terminological meaning relating to the laws of the modern Azerbaijan Republic. Along with this, within the framework of real legislative drafting, there is a possibility of distinguishing the laws of modern states according to the following main types: 1) by the method of adoption; 2) by the form of state structure; 3) by branches; 4) by legal force.

Key words: *state, legislative activity, regulation, main types, classification, constitutional provisions.*

YASALARIN SINIFLANDIRILMASI

**Gurbanov Habil Surkhay oğlu,
AMİA Serbest Sendika Birliđi Başkanı, Doktora, Profesör .**

Makalenin başında hukukun ana kaynağının, bireysel hukuk ailelerinin ve sistemlerinin özellikleri dikkate alınarak farklı ilke ve kriterlere göre sınıflandırılabilceğı tartışılmaktadır. Özellikle yazar, modern Azerbaycan Cumhuriyeti kanunlarıyla ilgili farklı terminolojik anlamlara sahip farklı kavramları ayırt etmeyi önermektedir. Aynı zamanda, gerçek kanun yapma çerçevesinde, modern devletlerin kanunları şu ana türlere ayrılabilir: 1) kabul etme yöntemi ile; 2) yönetim şekline göre; 3) endüstriyel bağlantı ile; 4) yasal güç nedeniyle.

Anahtar Kelimeler: *devlet, yasama faaliyeti, düzenleme, ana türler, sınıflandırma, anayasa hükümleri.*

